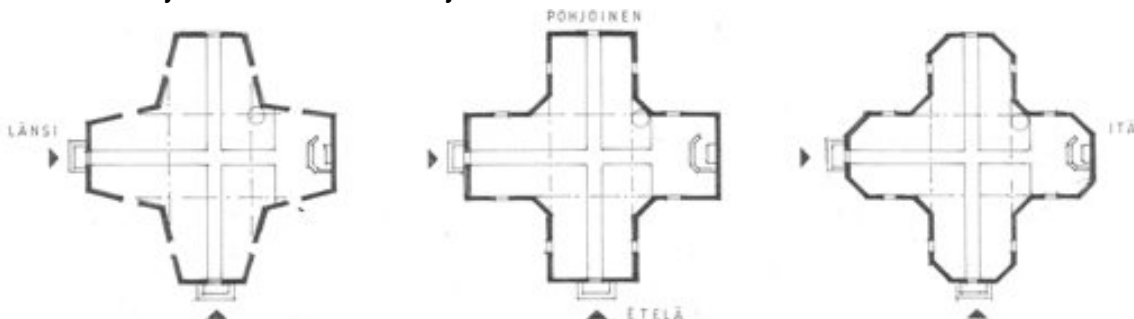

ASIKKALAN RISTIKIRKON VAIHEITA JA KIRKONMIEHIÄ II OSA, VUODET 1791-1864

Ristikirkkojen tyyppimuunnelmia

Ristikirkko soveltui hyvin suomalaiseen hirsirakennustekniikkaan. Yli satavuotiaat hongat olivat saavuttaneet sellaisen runkovahvuuden, että niistä saatiin kymmenmetrisiä hirsisiä. Kun hirret salvettiin 17 kyynärää (10 m) pitkistä hirsistä tavallisen ristikirkon malliin 90° kulmaan, saatiin lattialle mahtumaan n. 500 henkilöä tiiviisti sijoitettuihin penkkikortteleihin ristikäytävien molemmin puolin. Seurakuntien koon kasvaessa oli tarve kehittää tilavampia pohjaratkaisuja. Myös näkyvyys ristosakaroiden ulkokulmista alttarille oli rajoitettua ja ainaisen purnauksen aiheena. Lattia-alan kasvattaminen antoi kaksinkertaisen hyödyn kirkoissa, joihin tuli lehterit. Suomalaisten kansanrakennusmestarien piti hyväksyttää kaikki 1776 jälkeen rakennettavat julkiset rakennukset Tukholman intendentinkonttorissa. Asetus ei ollut voimassa Heinolan pitäjänkirkkoa rakennettaessa, mutta Kuhmoisten kirkon piirustukset on kunigas Kustaa III hyväksymät¹. Kirkonrakentajat kehittivät erilaisia ristikirkkotyyppejä perinteisen tasavartisen ristikirkon lattia-alan kasvattamiseksi ja kirkkojen ulko- ja sisätilan elävöittämiseksi. Tällaisia tyyppejä olivat mm kahtamoinen eli 24-nurkkainen kaksoisristikirkko; ulkoviisteinen, sisäviisteinen ja ulko- sekä sisäviisteinen ristikirkko; kirkko, jonka risvarret kapanevat ulospäin. Samaan aikaan tehtiin myös joitakin länsitornillisia pitkäkirkoja ja joitakin erikoisuuksia kuten 12- ja 8-kulmaisia suorakaidekirkoja. Eräitä esimerkkejä ristikirkkovariaatioista:

Vasemmalla ulospäin kapanevat ristivarret: Pieksämäen maaseurakunta (August Sorsa 1752); Heinolan pitäjänkirKKo (August Sorsa tai Arvi Junkkarinen 1755), Anjala (August Sorsa 1756)
Keskellä sisäviisteisiä: Teerijärvi (Matti Honka 1774), Kuhmoinen (Matti Åkerblom 1785)
Oikealla sisä- ja uloviisteisiä: Alaveteli (Jaakko Riij 1754; Kuortane (Antti Hakola 1778), Ruovesi (Matti Åkerblom 1778)

Matti Åkerblom rakensi mm Kuhmoisten, Ruodeveden, Oriveden, Kurun ja Teiskon kirkot sekä Kuhmalahden tapulin. Kuvassa Ruoveden kirkko. Valokuva Raimo Louhio 2007.

Keuruun 1758 rakennettua länsitornillista pitkäkirKKoa pidetään yhtenä Suomen kauneimpana puukirkkona. Kaikki tässä luetellut ja kymmenet muut yhä säilyneet 200-300 vuotta vanhat puukirkot ovat muutamien peruskorjausten läpikäyneinä ja Rakennussuojelulain suojelemina sekä aktiivisessa ja alkuperäisen käyttötarkoituksensa mukaisessa käytössä omien seurakuntiansa ylpeyksiä ja paikallisia nähtävyyksiä suomalaisen rakennustaiteen mestarillisina luomuksina.

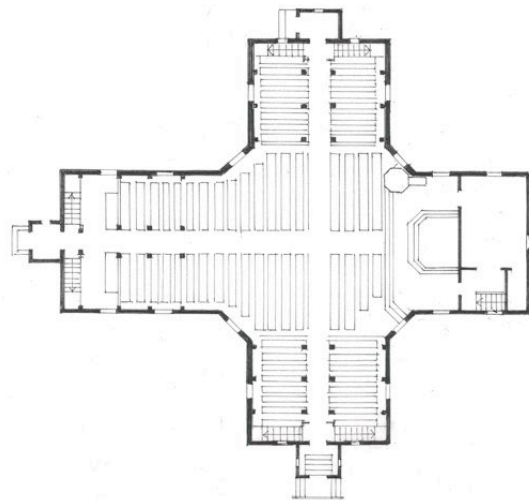
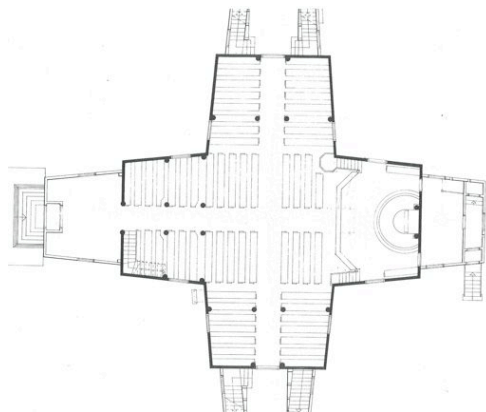
¹ Seppo Suvanto, Kuhmoisten historia 1965, s 381

Heinolan pitäjänkirKKo ja Kuhmoisten kirkko

Esimerkkinä kahdesta Kymen vesistöalueen ristikirkkotyyppistä seuraavassa verrataan Heinolan pitäjänkirKKoa ja Kuhmoisten kirkkoa toisiinsa. Heinolan pitäjänkirKKon rakentaja on joko Arvid Junkkarinen tai August Sorsa 1755. Valmistumisvuosiluku on kaiverrettu kirkon pääoven ylähirteen². Kirkon pääkäytävän pituus on 21 m. Ristisakarot kapenevat ulospäin. Kirkossa on räystäältä loivasti taitteinen jyrkkä paanukatto. Sisäänkäyntitieteiset ovat suurikokoisia ja sakaristo on matalampana volyymina itäsakaran jatkeena. Kuhmoisten kirkko on Matti Åkerbomin rakentama 1786, kirkon valmistumisvuodesta on alkuperäistodiste kirkon eteisessä. Kuhmoisten kirkko on suurempi, pääkäytävän pituus on 26 m. Kirkon sisäviistein seinäpituus on kolme metriä. Kirkossa on päädyistäään aumattu paanukatto. Sisäänkäyntitieteiset ovat pieniä ja sakaristo on alttarin perällä itäisessä ristisakarassa. Molemmissa kirkoissa on kapea pitkä kattoratsastaja eli torni vesikaton ristikeskuksessa. Heinolan pitäjänkirKKon interiööri on 1933 muutoksen mukaisessa asussa. Lattiatason penkellä on tila 500 hengelle. Kuhmoisten kirkossa tehtiin viimeisin sisämuutostyö 1930-luvulla, lattiapenkeissä on tilaa 650:lle ja parvilla yhteensä 150:lle.

Heinolan pitäjänkirKKon ristisakaroiden kaventumista ulospäin ei juurikaan huomaa ulkoa eikä sisältä (yllä vasemmalla ja alla). Heinolan pitäjän ristikirkko, pohjapiirros Heinolan srk:n arkisto. Kuhmoisten kirkon ristivarret ovat pitkät ja sisäviiste näkyy selkeästi julkisivussa ja sisätilassa (yllä oikealla ja alla). Pohjapiirros Tapio Blåfield 2011. Piirroksat ovat samassa mittakaavassa.

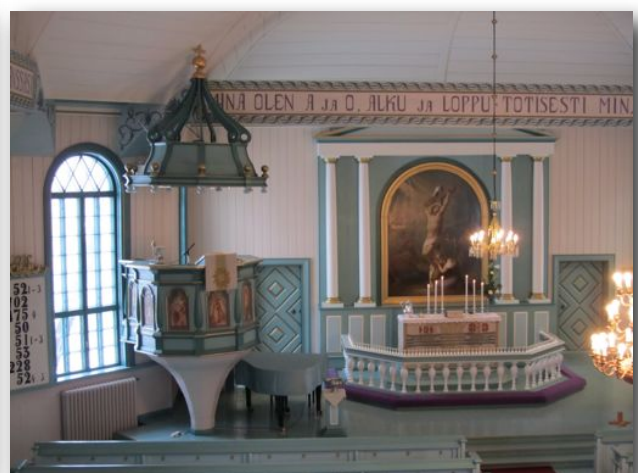
² Jorma Vilmi, Heinolan pitäjän historia s. 600, viite 3. Prof Lars Petterson on 1960 pitänyt kirkonrakentajana Arvi Junkkarista ja myöhemmissä tutkimuksissaan August Sorsaa (esim. Ars 4 Suomen taide, 1989, s.299)

Asikkalan puretun ristikirkon viimeisen suntion pojanpoika Ilmari Louhio Heinolan pitäjänkirkon ristikäytävällä takanaan lukkarin tuoli ja numerotaulut (vasemmalla). Kuhmoisten kirkkoherra, lääninrovasti Jukka Erola kirkon ristikäytävällä, takanaan sisäviiste ja numerotaulu (oikealla).

Heinolan pitäjänkirkon länsisakaran viimeiseltä penkiltä näkyy hyvin saarnatuoli ja sen takaa lukkarintuoli. Alttarille ei ole näköyhteyttä (vasemmalla). Kuhmoisten kirkon länsisakaran perältä on sisäviistein vuoksi perempi näkyvyys alttarin suuntaan. Saarnatuoli näkyy, mutta saarnan pitäjää ei (oikealla). Heinolan lehteri ulottuu ikkunaan asti, Kuhmoisissa on täysimittaiset lehterit. Heinolassa pyöreät marmoroidut pilarit, Kuhmoisissa maalatut suorakaidepilarit.

Näkymä Heinolan pitäjänkirkon länsilehteriltä alttarisakaraan. Saarnatuoli ja lukkarintuoli ristikulmauksissa (vasemmalla). Näkymä Kuhmoisten kirkon länsilehteriltä alttarille, saarnatuoli sisäviistein kohdalla (oikealla). Holvikaari-ikkunat ovat myöhempien muutosten aikaisia. Molemmissa kirkoissa on samansävyinen vihertävä sisäväriyty.

Gabriel Gabrielinpoika Lyra kappalaisena 1791-1808

Asikkalan seurakunnan taloudesta vastannut kirkonisäntä, Anianpellon Mikkolan omistaja konduktööri Wilhelm Ström kuoli keväällä 1790. Tasan vuoden päästä kuolleen varapastori Axel Laurellin jälkeen Asikkalaan valittiin 1791 uudeksi kappalaiseksi Gabriel Gabrielinpoika Lyra. Hän oli toiminut Sipoon kappalaisena kymmenkunta vuotta ja oli syntynyt 1750 Kärkölässä, jossa hänen isänsä toimi kappalaisena. Sinä vuonna kun pikku Gabriel täytti viisi vuotta valmistui hänen isänsä johtamaan Hollolan emäseurakunnan Kärkölän kappeliin uusi Arvid Junkkarisen rakentama ristikirkko.

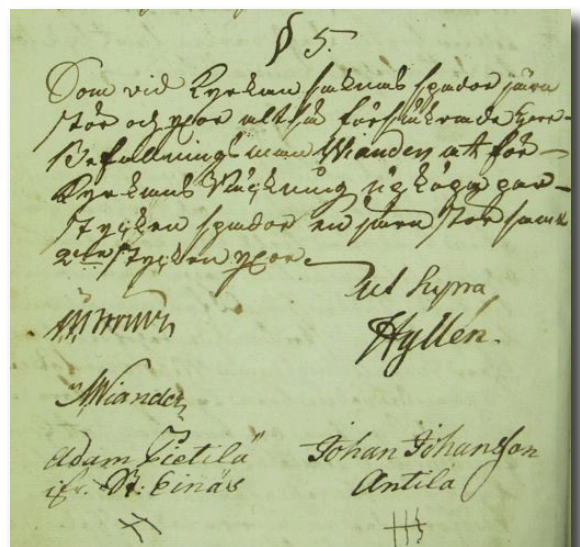
Uusi kappalainen Gabriel Lyra sai varapastorin arvonimen heti Asikkalaan tultuaan. Hänen vaimonsa kuoli pian Asikkalassa ja Lyra avioitui uudelleen, mutta toinenkin vaimo kuoli pian. Kolmas vaimo oli Lyraa 25 vuotta nuorempi Eva Loviisa Ström, edesmenneen kirkonisäntä ja Anianpellon rusthollin eli nykyisen Mikkolan omistaja Vilhelm Strömin tytär. Tilaa jäi viljelemään Eva Loviisan veli alikapteeni Anders Wilhelm Ström.

Koska edellinen kappalainen Axel Laurell oli asunut omistamallaan Kauvon tilalla perunaa viljellen, oli vanha pappila päässyt rapistumaan. Laurellin leski myi asumansa Kauvon tilan 1795, jolloin Lyran perhe asui jo Anttilan tilan kappalaisen pappilan rakennuksessa. Kappalaiselle oli päätetty jo 1786 rakentaa uusi pappila, järjestyksessään kolmas Anttilan tilalla. Pappilassa oli sali, kolme kamaria, porstua ja keittiö. Pihapiiriissä oli kaksi aittaa, keittosuoja, sauna, työkaluvaja, kellari, viisi eläinsuojaa, rehulato, riihi, lato sekä kaivo.³

Tässä pihapiirissä kasvoi varapastori Gabriel Lyran kuusi poikaa kahdesta avioliitosta. Asikkalassa 1802 syntyneestä Henrikistä tuli sotilas, muut pojat jatkoivat sukuperinteitä kirkonpalvelijoina. Henrik Gabrielinpoika Lyra yleni kenraalimajuriksi Turun ruotuväkipataljoonan päällikkönä ja sai eron sotilaspalvelusta 1862. Samana vuonna hän lahjoitti Asikkalan kirkkoon hovimaalari Robert Wilhelm Ekmanilla maalauttamansa alttaritaulun rakkaan kotiseutunsa kirkkoon. Se on nykyisen tiilikirkon alttaritauluna.⁴ (kts myös s.13)

*Asikkalan kirkonkokouspöytäkirjan 31.12.1797
allekirjoittajat: kappalainen Gabriel Lyra, kirkkoväärti
A. W. Ström, Hollolan kirkkoherra Henrik Hyllén ja A.
Wiander. Todistajien Adam Pietilän ja Johan
Johansson Antilan puumerkit.*

Suomen sota alkoi Elimäen taisteluina 21.2.1808. Sodan ensimmäinen talvi oli hyytävän kylmä, pakkasta oli Etelä-Suomessa alle 30 °C. Asikkalan 20 vuotta aiemmin rakennettu pappila oli harva ja hatara. Gabriel Lyra sai kylmyydestä kuoleman taudin ja kuoli kuumeeseen 1.5.1808. Suomen sota päättyi syyskuussa 1809 Haminan rauhaan, jolloin vuoden 1743 Ruotsin raja siirrettiin Kymenvirrasta Tornionjokeen ja Asikkalakin siirtyi Ruotsin kuninkaan alaisuudesta Venäjän keisarin ja suuriruhtinaan vallan alle.

³ Asikkalan seurakunta 1547-1947, s. 74

⁴ Blomstedt 1981, s. 604; Asikkalan seurakunta 1547-1947, s.73; Mäkelä 1980, s. 39; www.genealogia.fi/hiski

Gabriel Lyran aikana tehtiin Asikkalan ristikirkkoon seuraavia korjauksia:

- etelä- ja länsisakaroiden ovien eteen tehtiin eteiset, joiden koko oli 3,6 x 3,6 m
- paanukattoa korjattiin ja tervattiin
- lehtereitä laajennettiin
- penkkijako uudistettiin
- ikkunoita korjattiin
- kirkon aita korjattiin

Asikkalan kirkko sai lopullisen hahmonsaa 1797 ovieteisten rakentamisen jälkeen "perunapappi Laurellin aikana⁵. Kuva kirjoittajan rekonstruktio 2011.

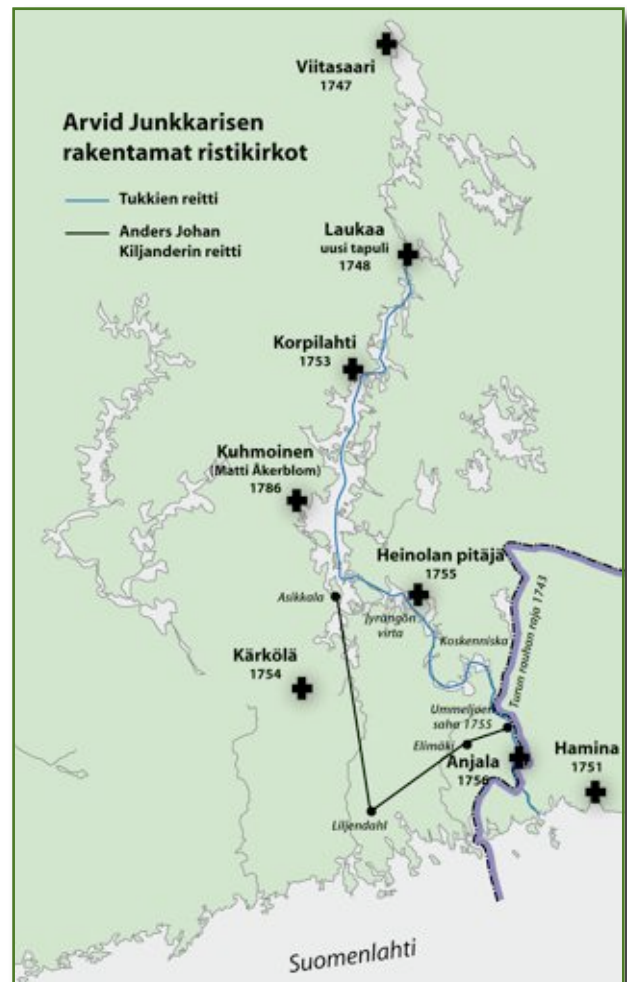
Anders Johan Kiljander kappalaisena 1809 - 1822

Elimäen vanhalta ristikirkolta on n. 20 km matka Kymijoen länsirannalle Ummeljoen Myllykoskelle, jonne vanhalle myllypaikalle rakennettiin 1754 vesisaha. Tähän uitettiin Laukaalta ja Viitasaarelta asti Päijännettä pitkin tukkipuita kehälauttoina ja sitten irtolauttoina Kymijokea pitkin ilman patoja.⁶

Anjalaan, 5 km sahalla Kymijokea alavirtaan valmistui 1756 Arvid Junkkarisen rakentama ristikirkko. Kymmenen vuotta myöhemmin Ummeljoen sahalla syntyi sahakirjurin poikana Anders Johan Kiljander. Sahatukkien mukana hänelle varmaankin tuli viesti vesireitin yläjuoksun varrelta tulevasta elämästä Etelä-Päijänteen Asikkalassa.

Valmistuttuaan papiksi 1791 Kiljander toimi apulaispappina Elimäellä, kappalaisena Anjalassa sekä Linjendahlissa. Anders Johan Kiljander valittiin Gabriel Lyran jälkeen Asikkalan kappalaiseksi 1809.

Arvid Junkkarisen ristikirkot, tukkipuiden reitti Päijänteen latvavesiltä Kotkaan ja Kiljanderin reitti Ummeljoelta Asikkalaan. Kartassa myös Turun rauhan raja 1743. Kartta Lauri Muranen.⁷

⁵ Blomstedt 1981, s. 604

⁶ Jorma Ahvenainen: Suomen sahaiteollisuuden historia 1984, s. 111

⁷ Heinolan pitäjänkirkko on tietävästi kirkonrakentaja August Sorsan rakentama. Kts sivu 2 ,alaviite 2

Anders Johan Kiljander muutti Asikkalaan vaimonsa Ester Sofia Gunnerin ja kolmen tyttärensä kanssa. Hän sai varapastorin arvonimen 1799. Kappalaisen perhe joutui asumaan muutaman vuoden 65 vuotta vanhassa “kelvottomasti ja hutiloiden” rakennutussa pappilassa kunnes 1812 valmistui järjestyksessään Asikkalan Tonttilan neljäs pappila kappalaisen itsensä urakoimana.⁸ Samoihin aikoihin Anianpellon Kartanon omistajaksi oli tullut alikapteeni Anders Wilhelm Ström, edellisen kirkkoväärtin poika ja edellisen kappalaisen lankomies. Hänet vihittiin uuden kappalaisen vanhimman tyttären demadmoiselle⁹ Ester Sofia Kiljanderin kanssa marraskuussa 1815. Anders Wilhelm Strömin vanhempi sisar Eva Loviisa oli edesmenneen kappalaisen vaimo, joten Asikkalan kappeli oli taas naimissa Anianpellon Mikkolan eli Roosin rusthollin kanssa.

Vuodet 1816-1818 oli Asikkalan kirkon suurten muutosten ja uudistusten aikaa. Pappila piti rakentaa uudelleen, kirkon katto piti tervata, tapuli oli perusteellisesti korjattava. Näitä kirkon remonttitoita johti ansiokkaasti kappalainen Anders Johan Kiljander. Tapuli ilmeisesti purettiin ja rakennettiin samalle perustukselle uudestaan. Tapulissa oli vanha 1730 valettu iso kello ja kaksi pienempää, joista toinen oli haljennut¹⁰. Myöhemmin korvattiin ehjä pienempi kello uudella 1833 valetulla kellolla (kts. s. 9).

DENNA ASIEKALA KLÅCKA ÄR MED
HANDESLMANNEN HR PA: BREDEN
BERGS FÖRSORG CUTEN I STOCK-
HOLM AF KLOCK OCH METALGIUTARN
ERIC NÅSMAN ANNO 1730.
PAST. ET PRÆP. BENGT KROOK.
GLORIA IN EXCELSIS DEO.

Tukholmassa 1730 valettu messinkikello asennettiin Asikkalan kirkon korjattuun tapuliin Kiljanderin aikana 1818. Kellon halkaisija on n 70 cm ja korkeus 60 cm. Yläpannassa on lisäksi teksti: PSALM 118 24 OHERRE HIELP WEL CA. Kello siirrettiin 1880 uuden tiilikirkon torniin, josta kuva.

Anders Johan Kiljanderin aikana¹¹

- rakennettiin uusi pappila vanhan tilalle
- kirkon katto uusittiin ja tervattiin
- ikkunoita suurennettiin ja uusittiin
- tapuli korjattiin perusteellisesti
- lukkarin penkki siirrettiin
- kirkon lattia korjattiin
- numerotaulut uusittiin
- uuden kellon hankintaa harkittiin
- penkit uusittiin

Kirkonkokouspöytäkirjan allekirjoitukset:
kappalainen A. J. Kiljander,
kirkkoväärti Georg von Heideman sekä
kuudennusmiesten Johan Toppola, Johan
Peurala ja Johan Piekola puumerkit.

⁸ Blomstedt 1980, s. 613

⁹ titteli: <http://hiski.genealogia.fi/hiski> < Asikkalan kirkonkirjat, vihityt 1693-1850

¹⁰ Asikkalan seurakunnan arkisto; Kirkonkokouspöytäkirja 23.7.1815 ja 13.8.1815, HMA IICa:1

¹¹ Mäkelä, 1980 s. 35-36; Blomstedt 1981, s.604 ja Asikkalan piispantarkastuspöytäkirjat, HMA IICd:1

Johan Hagemanin kappalaisaika 1823-1835

Asikkalan kaikilla kappalaisilla oli kirkollista kokemusta ennen Asikkalaan tuloaan ja myös tuntuma lähialueen puisiin ristikirkkoihin. Axel Laurell tuli 30 -vuotiaana Asikkalaan, mutta hän oli toiminut pappina Sipoon harmaakivikirkossa sekä Mäntsälän kirkonmäellä. Gabriel Lyra oli Kärkölän kappalaisen poika, joten hän näki poikasena Kärkölän ristikirkon rakentamisen ja ehti olla edeltäjänsä tavoin Sipoossa kappalaisena ennen Asikkalaan tuloaan keski-ikäisenä. Anders Kiljander oli synnyinseudullaan tutustunut Anjalan ristikirkkoon sekä myöhemmin kappalaisena Elimäen ja Liljendalin ristikirkkoihin. Hän tuli 43 vuotiaana Asikkalaan, ja jatkoi vielä 13 vuoden jälkeen Liperiin, jossa työskenteli ristikirkossa kappalaisena. Seuraava kappalainen Hageman oli 45 -vuotias tullessaan Asikkalaan ja oli kotoisin Kuhmoisten ristikirkon maisemista. Hän työskenteli Laukaan, Pihtiputaan ja Askolan ristikirkkoissa sekä Tuuloksen harmaakivikirkon kappalaisena. Viimeinen kappalainen varapastori Gustaf Johan Blylodh oli kotoisin Asikkalan sisarkirkon liepeiltä litistä. Ennen Asikkalaan tuloaan 46 vuotiaana Blylodh oli kirkkoherran apulaisena Elimäellä 5 vuotta ja kappalaisena Sipoossa 10 vuotta.

Askolan sisäviisteinen ristikirkko nykyisessä asussaan. Rakentaja on Kuhmoisten ristikirkon rakentajan Matti Åkerblomin lähisukulainen Matti Åkergren, valmistunut 1799. Kuva Askolan seurakunnan nettisivuilta.

Johan Hageman syntyi 1773 Kuhmoisissa ja toimi valmistuttuaan armovuoden saarnaajana Viitasaarella, jossa hänet vihittiin edellisen kappalaisen lesken Johanna Juliana Alanderin kanssa kesällä 1800. Nuoripari siirtyi avioiduttuaan Pihtiputaalle. Täällä Hageman sai heti varapastorin arvonimen ja toimittuaan Pihtiputaan kappalaisena 16 vuotta hän siirtyi Askolan kappalaiseksi 1819. Turun Wiikkosanomien etusivulla oli 23.8.1832 Porwoon hiippakunnan sanomia eli uutisia: *"Huhtikuussa määrätty vice Kirkkoherra ja kappalainen Askolasta Johan Hageman Kappalaiseksi Asikkalaan"*.

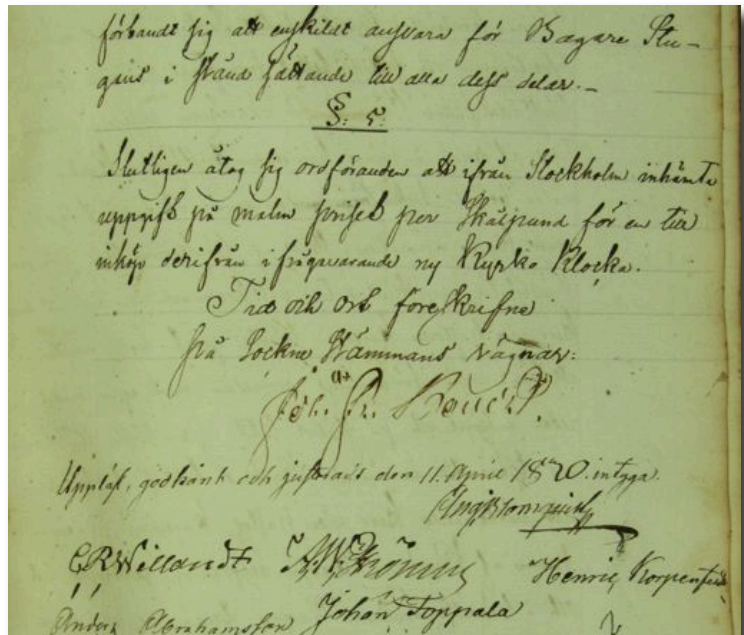
Hagemanit olivat lapsettomia, mutta heidän muuttokirjastaan Laukkalta Askolaan ilmenee, että pariskunnan mukana muuttivat myös renki ja kaksi piikaa sekä 17 vuotias nuorukainen Johan Fredrik Kjellstrand. Näistä ainakin piika Greta Caisa ja Johan Fredrik seurasivat Asikkalaan asti, jossa Greta Caisa Flink vihittiin Asikkalan pappilassa myöhemmin. Kappalainen Johan Hageman nimitti kasvattinsa Johan Fredrik Kjellstrandin apulaispapiukseen viisi vuotta Asikkalaan tulonsa jälkeen kun poika oli täyttänyt 23 vuotta. Kappalainen asui pappilassa vaimonsa ja kasvattipoikansa kanssa kunnes Johan Fredrik Kjellstrand vihittiin 1835 Sälinkään kartanossa Mäntsälässä Maria Hagemanin kanssa. Marian äiti oli Johan Hagemanin Anna-sisaren sekä varanimismies Anders Borgmanin vanhin tytär. Pari kuukautta häiden jälkeen varapastori Johan Hageman kuoli leskenä 62 vuotiaana virassa ollessaan. Johan Kjellstrand muutti 1836 Mäntsälän Hirvihaaraan, josta 1861 kotiseudulleen Viitasaarelle. Kjellstrandin pariskunta kuoli Viitasaarella perheellisenä 1865, Johan Fredrik 63 vuotiaana ja Maria 59 vuotiaana.¹²

¹² www.genealogia.fi ; <http://digi.lib.helsinki.fi/> ; Mäntsälän historia I; Lisäksi Blomstedt 1981 mm s. 634, Asikkalan srk 1549-1949 s. 79. Yllä oleva teksti poikkeaa kahdesta viimeiseksi mainitusta

Asikkalassa varapastori Hageman sai noin 5000 asukkaan järvien pirstoman Hollolan emäseurakuntaan kuuluvan kappeliseurakunnan paimennettavakseen. Kappalaisen pappila oli uudehko *“sekä kirkko että kellotapuli hyvässä kunnossa, ainoastaan aitaus kirkon ympärillä tulisi korjata. Papin asunto vuodelta 1813 niinkuin pellot ja uudisrakennus ovat hyvässä kunnossa. Suntio (klockare) Immel näyttää olevan ahkera.”* Penkkijärjestystä tosin moitittiin vanhentuneeksi.¹³

Kappalaisen palkkana oli mm viljaa, lihaa, kalaa, papuja, hamppua, pellavaa ja humalaa. Pappilan tiluksia hoitivat alustalaiset ja pitäjäläiset tekivät pappilaan päivätöitä.¹⁴ Johan Hageman oli valittu kappalaiseksi Asikkalaan Kiljanderin siirryttyä Liperin kappalaiseksi 1822, mutta Hageman astui virkaansa vasta 1.5.1824¹⁵. Vaikka Hagemanin kappalaisaika kesti 11 vuotta piispantarkastuksia ei näyttäisi olevan pidetty hänen aikanaan, joka kylläkin olisi ilmeisen omituista. Yhtään piispantarkastuspöytäkirjaa ei ole tallennettu Hagemanin kappalaisajalta 23.4.1823 - 22.4.1835 siihen piispantarkastuspöytäkirjaniteeseen, joka on arkistoitu Hämeenlinnan maakunta-arkistoon ja joka v. 2010 on digitoitu¹⁶. Kiljanderin aikainen viimeinen piispantarkastus pidettiin kuukautta ennen Hagemanin virkaanastumista ja seuraava Blylodhin aikana kaksi vuotta Hagemanin kuoleman jälkeen. Pöytäkirjat näyttäisi olleen nidottu Blylodhin aikaan ja jostakin syystä asiakirjat eivät noudata tässä kohdin kronologista järjestystä.

Asikkalan pitäjänkokouksen pöytäkirjan 21.2.1830 allekirjoitussivu. Viimeisessä pykälässä otettiin esiin Tukholmasta tullut ilmoitus uudesta kirkon kellosta. Allekirjoittajina olivat J. F. Boucht, Hollolan kirkkoherra; A. Blomqvist, pöytäkirjan tarkastaja; E. R. Willandt, kirkkoväärti; A. W. Ström, kapteeni ja Mikkolan omistaja; Henric Korpenfelt, Yttölän rusthollin (Vähä-Äiniön kartanon) isäntä; sekä kuudennusmiehet Anders Abrahamsson ja Johan Toppola. Kelloa ei kuitenkaan hankittu Tukholmasta vaan Luvialta kuten seuraavalta sivulta ilmenee.

Kellotapuli oli 1818 uusittu 1730 valettua suurta kelloa varten. Hagemanin aikana tuli uudelleen ajankohtaiseksi korvata pienempi rikkoontunut kello uudella. Kirkonkokouksessa otettiin esille kellon hankkiminen Tukholmasta, jossa Suomen kirkkojen kelloja valettiin kuten Elimäen kello Meyrin ja Asikkalan iso kello Näsmanin kellovalimossa 1730. 1800 - luvulla alkoi kellonvalajia olla Turussa ja maaseudullakin.¹⁷ Asikkalan kirkonkello tilattiin lopulta Luvialta Michael Rostediltä. Hän kuului ns rukoilevaisiin ja siksi hänen valamissaan kelloissa oli yleensä jokin raamatunlause. Lisäksi kirkonkelloissa saattoi olla symbolisia korkokuvia, hallitsijan nimi, vuosiluku sekä kellonvalajan nimi (kts myös s. 6).

¹³ Asikkalan piispantarkastuspöytäkirja 9.3.1823 ja kalustoluettelo 4.3.1823, s. 228-240, HMA II Cd:1 sekä www.narc.fi , Asikkalan kirkonarkisto, jakso 138-145

¹⁴ Blomstedt 1981, s. 616

¹⁵ Blomstedt 1981, s. 634 ja Asikkalan srk 1947 s. 79

¹⁶ Asikkalan piispantarkastuspöytäkirjat, HMA II Cd:1 ja www.narc.fi , Asikkalan kirkonarkisto

¹⁷ Iso Tietosanakirja VI, 1934 p. 911

Asikkalan kirkon pienemmän kellon teksti kokonaisuudessaan:

KEISARI NICOLAIN AIKANA
VALETTU LUVIALLA 1833
MICHAEL ROSTEDILTÄ

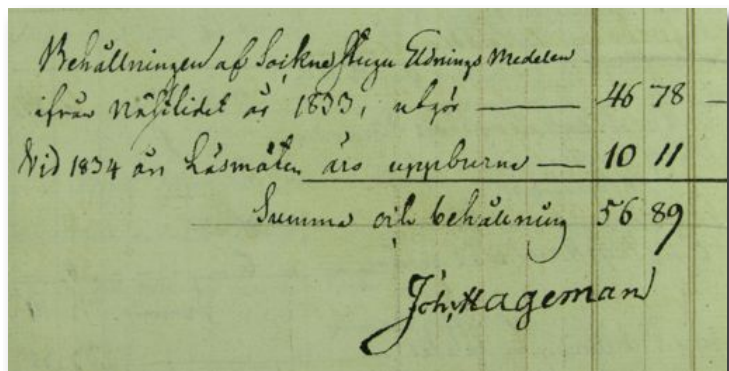
Asikkalan nykyisen tilikirkon kellotornissa ovat molemmat vanhan ristikirkon tapulissa olleet malmikellot. Kuvassa 1833 Luvialla valettu pienempi kello.

Kirkon kellot valettiin tiilistä muuratun onton sydämen päälle. Metallina käytettiin pronssin ja messingin sekoituksia, sulatettuja vanhoja kelloja voitiin myös käyttää. Kellon yläosassa on 'kruunu', jolla kello kiinnitetään roikkuman tapulin orteen. Asikkalan pienempi kirkonkello painaa 20 leiviskää¹⁸ eli 170 kg. Aikoinaan pyhinä pidetyillä kelloilla saatettiin hätistellä pakanallisia voimia. Nykyään evankelisissa kirkoissa kutsutaan kellonsoitolla seurakuntalaisia kirkkoon tai ilmoitetaan kuolemasta. Kirkonkellot ovat arvokkaita ja niihin liittyy monia uskomustarinoita. Kerrotaan, että Isonvihan aikaan Padasjoen kirkon kellot upotettiin varkailta piiloon Virmailan saaren ja mantereen väliseen yli 40 m syvään salmeen. Salmi on nykyään nimetään Kellosalmi. Samanlaisesta tarinasta kerrotaan Tuusulan Kellokosken (Klockfors) saaneen nimensä.

Yleensä kappalaiset näyttävät kirjoittaneen itse pitäjänkokouspöytäkirjat, mutta Hageman ei niitä näyttänyt kirjoittaneen, vaan puhtaaksikirjoituksen teki apulaispappi Johan Fredric Kjellstrand, jonka pöytäkirjat ovat selkeällä käsialalla kirjoitetut. Hollolan kirkkoherra J. F. Boucht kirjoitti itse pöytäkirjan Asikkalassa kirkonkokousta johtaessaan. Kirkkoherralla sanotaan olleen "taipumusta hutilointiin"¹⁹, mutta niin oli hänen käsialansakin kovin vaikeaselkoista ja hankalasti luettavaa.

Johan Hagemanin aikana²⁰

- kirkon pienempi kello hankittiin
- rappeutunut katto korjattiin ja tervattiin
- ikkunoita uusittiin
- hautausmaan laajennusta suunniteltiin
- maanteitä tehtiin Wäxiöstä (Vääksystä) ja Hillilästä kirkolle
- uusi riihi rakennettiin
- palkattiin kellonsoittajiksi (klockringare) Gabriel Kateisto ja Johan Kellojussi

Johan Hagemanin viimeinen allekirjoitus Kirkon kassojen tilikirjassa vuoden 1834 tilinpäätöksessä²¹

¹⁸ Asikkalan seurakunnan arkisto, kirkonkokouspöytäkirjat, HMA IICa:1

¹⁹ Sakari Kuusi, Hollolan historia I,

²⁰ Asikkalan kirkonkokouspöytäkirjat, HMA IICa:1

²¹ HMA Asikkalan seurakunnan arkisto, kirkonkassan tilit 1768-1840, III GI

Hollolan emäseurakunnan Asikkalan kappelin viimeinen kappalainen Gustaf Johan Blylodh 1836-1864

Asikkalan viimeiseksi kappalaiseksi valittiin Elimäeltä Gustaf Johan Blylodh, joka oli syntynyt Iitissä 1790. Uusi kappalainen muutti pappilaan vaimonsa ja kolmen alaikäisen lapsensa kanssa. Pappilassa asui heidän lisäksi myös renki perheineen.²² Prof Yrjö Blomstedt kirjoittaa Blylodhista seuraavasti: "Varapastori Blylodh oli kersantin poikana voimakas ja värikäs persoonallisuus. Hän oli vankka ja väkevä varreltaan, kansanomaisen ja kestitsi papinmaksujen tuojia pappilassa väkevällä sahdilla. Puheessaan hän oli sattuvasanainen, irooninen ja suosittu seurakunnan paimen." Blylodh oli niin kovaääninen, että kesällä kirkon ovien ollessa Jumalanpalveluksen aikaan avoinna hänen saarnansa kuului selkeästi kirkkomaalle asti. Käyttipä hän herkästi kasakanpamppuaankin.²³

Edellinen kappalainen Johan Hageman kuoli virassa ollessaan leskenä ja lapsettomana. Jostain syystä hänen aikana pidettyjä piispan- ja rovastintarkastuspöytäkirjoja ei ole Hämeenlinnan maakunta-arkistossa. Piispan tarkastuksessa arvioitiin seurakunnan toimintaa, hallintoa, taloutta ja kiinteistöjä sekä annettiin niistä palautetta seurakunnalle. Blylodhin ensimmäisessä piispan tarkastuksessa 1837 kellotapuli ja kirkko arvioitiin olleen kohtuullisessa kunnossa (i anständig skick) ja pappila oli jonkinlaisessa kunnossa (i någonlunda skick)²⁴. Kaksikymmentä vuotta vanha Kiljanderin rakennuttama pappilan päärakennus kaipasi perusteellisen remontin, jonka Blylodh teettikin 1839.²⁵

Asikkalan kirkon 1846 rakennetut lehterit olivat paikoillaan vielä 50 vuoden päästä, kun kirkkoa dokumentoitiin Suomen Muinaismuistoyhdistyksen toimesta ennen kirkon purkamista. Lehtereitä kannattavat hirsipilarit sijoitettiin pareittain seinän vierustoihin ja käytävän molemmin puolin penkin pään kohdalle. Lehterin lattia rakennettiin ristikeskusta kohti kaltevaksi. Tästä ei ollut pelkästään se etu, että lehterin takapenkeiltäkin olisi parempi näkyvyys saarnatuolissa puhuvaan pappiin, vaan yhtä tärkeää oli myös se, että saarnaaja itse pystyi tarkkailemaan, että lehterin takapenkeillä istuttiin siivosti pitkäkin saarnan aikana.

Asikkalan kirkon länsisakarassa oli aluksi vain pieni lehteri ristivarren takaosassa ja sinne kuljettiin jyrkkiä tikkaita pitkin. Yleensä näyttää ristikirkkoihin ilmestyneen lehterit jälkikäteen ja portaat sinne tehtiin kahden taaimmaisen penkin tilalle kiertoportaina. Esim Heinolan pitäjänkirkossa tehtiin lehteriportaat pohjois- ja eteläristisakarassa päätyyn tehtyjen erillisten eteishuoneiden kautta. Lehterin takaosassa korkeus oli sellainen, että siinä mahtui juuri ja juuri seisomaan ja liikkumaan. Lehterin etuseinän kohdalla vapaa korkeus oli n. 2,5 m, kaideseinä antoi hyvän taustan esim raamatun kuvitukselle.

Kuvassa Iitin kirkon pohjoislehteri kuvattuna länsilehteriltä, lattia kallistettu ristikeskusta kohti.

²² <http://hiski.genealogia.fi/hiski/>

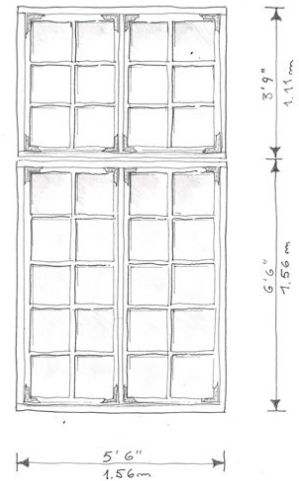
²³ Blomstedt 1981, s. 635-636 ja Hämeenmaa 6, 1934 s. 6

²⁴ HMA Asikkalan seurakunnan arkisto, IICd:1

²⁵ Asikkalan seurakunta 1947, s. 74

Lehterien rakentamisen yhteydessä korotettiin ikkunoita. Asikkalan kirkossa oli vierekkäisissä puitteissa viisi ruutua päällekkäin ja kaksi rinnakkain. Kun ikkunoita korotettiin sahattiin ikkunan yläpuolelta kolme hirttä poikki ikkunan leveydeltä ja vanha ikkuna korvattiin entisen kaltaisella ikkunalla ja sen yläpuolelle tehtiin kaksi vierekkäistä puitetta, joissa oli kolme ruutua päällekkäin ja kaksi rinnakkain samassa karmissa. Ikkunoissa oli siis yksi pystyvälikarmi ja yksi vaakavälikarmi, nämä muodostivat harmoonisen ristikuvion kirkon julkisivussa. Molemmissa karmeissa oli kahdet puitteet, yhteensä 32 ruutua ikkunaa kohti. Yläikkuna antoi riittävän luonnonvalon lehterille. "Uudet ikkunat varustetaan puisin välipuittein siten, että viisi ruutua tulee alempaan osaan ja kolme ylempään²⁶." Ikkunoita oli uusittu viimeksi edellisen kappalaisen aikana. Asikkalan kirkon alkuperäiset ikkunat olivat alimman karmen kokoiset, mutta puitteet oli jaettu vieläkin tiheimmin välipuittein pienempiin ruutuihin.

*Asikkalan puukirkon
viimeiset ikkunat.
Rekonstruktiopiirros
kirjoittajan.*

Kappeliseurakunnan asukasluku oli kaksinkertaistunut ristikirkon valmistumisen jälkeen ja kirkon pienuus olikin ollut kappalaisten jatkuvan valituksen kohteena 1800-luvun alusta lähtien. Blylodh oli kirjannut erääseen kirkonkokous-pöytäkirjaan ajatuksen kirkon purkamisesta ja siirtämisestä kirkon länsipuoleiselle kalliolle. Samalla kirkkoa olisi laajennettu. Tässä pöytäkirjassa Blylodh myös väitti, että vanha kirkko olisi rakennettu vuonna 1578. Kirkonkokous ei ollut puheenjohtajan kanssa samaa mieltä kirkon siirtämisestä ja laajentamisesta, mutta etelä- ja pohjoissiipiin päätettiin tehdä suuret lehterit, jotka sitten tehtiinkin parin vuoden kuluttua²⁷. Kuten tämän kirjoitussarjan ensimmäisessä osassa on todistettu tuo vuosiluku enempää kuin yleisesti esitetty Asikkalan ristikirkon rakennusvuosi 1612 eivät ole oikeita valmistumisvuosia vaan väärentäjän käden kautta asiakirjoihin ilmestyneitä kummajaisia. Missä tarkoituksessa ja kenen toimesta väärennykset vuoden 1690 piispantarkastuspöytäkirjaan on tehty on täysin selvittämättä.²⁸

Elokuussa 1846 päätettiin Hollolan pitäjänkokouksessa itsenäistää Hollolan emäseurakuntaan kuuluvat neljä kappelia, joissa oli yhteensä viisi puukirkkoa Hollolan harmaakivikirkon lisäksi. Kappeliseurakunnista Asikkala oli suurin, vuoden 1840 väestölaskennan mukaan 5360 asukasta. Heinolan kappelissa eli Heinolan maaseurakunnassa 4278 ja Heinolan kaupungissa 1029 asukasta. Nastolan kappelien asukasluku oli 3653 ja Kärkölän kappelissa asui 2509 henkilöä. Hollolan, johon kuului mm pieni Lahden kylä asukasluku oli tuolloin 7737, siis koko seurakunnassa yhteensä 24572²⁹, kaksinkertainen määrä Helsingin seurakuntaan nähden. Hollolan pinta-alaltaan suuri seurakunta oli kuitenkin harvaan asuttua, sillä sen alueella asusti vain 1,7 % Suomen 1,45 miljoonasta asukkaasta.

²⁶ Hollolan kirkkoherra Gygnauksen allkirjoittamassa Asikkalan kirkonkokouspöytäkirjassa

²⁷ Asikkalan seurakunta 1947, s. 52, Asikkalan kirkonkokouspöytäkirja 6.10.1844 ja Mäkelä 1981, s. 37

²⁸ www.asikkalanhistoriaa.fi < Tapio Blåfield: Milloin Asikkalan ristikirkko rakennettiin?

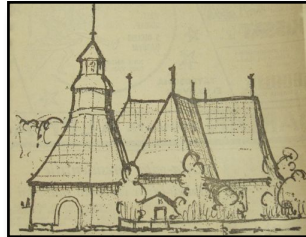
²⁹ Hollolan kirkonarkisto, kirkonkokouspöytäkirjat 1834-1851, HMA IICa:4; 2. ja 6.8.1846

Hollolan emäseurakunnassa oli kuusi kirkkorakennusta kappeliseurakuntien itsenäistymisen aikoihin 1848³⁰:

Hollolan harmaakivikirkko, rakennettu 1475-1485; kellotapuli valmistunut 1831, suunnittelija C.L. Engel. Postikortti ajalta n. 50 vuotta kappeliseurakuntien itsenäistymisen jälkeen.

Asikkalan ristikirkko ja tapuli, rakennettu 1689, purettu 1892. Rakentaja David Juhaninpoika. Piirros arkkitehti Salme Setälä, Uusi Suomi 13.8.1965, N:o 216, s. 6.

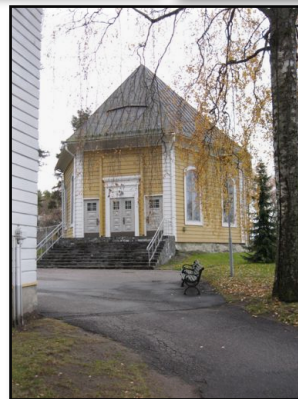

Kärkölen ristikirkko, rakennettu 1754, purettu 1901. Rakentaja Arvid Junkkarinen, prossimalli Kärkölen hautausmaalla.

Heinolan pitäjänkirkko, ulospäin kapenevat ristivarret, rakennettu 1755, rakentaja August Sorsa tai Arvid Junkkarinen. Kellotapuli, suunniteltu Tukholman intendentinkonttorissa, rakentaja Erik Leppänen 1834.

Nastolan sisäviisteinen ristikirkko, rakennettu 1804, rakentaja Matti Åkergren. Tapuli rakennettu 1760, siirretty nykyiseen paikkaan 1804.

Heinolan 8-kulmainen kaupunkikirkko, rakennettu 1811, rakentaja Matti Åkergren. Kellotapulin suunnittelija C.L. Engel, rakennettu 1842.

Uuden Asikkalan itsenäisen seurakunnan kunniaksi kirkon ja kellotapulien ulkoseinät maalattiin keittomaalilla punaiseksi ja ikkunapuitteet, vuorilaudat sekä ovet öljyvärillä valkoisiksi. Paanukatto tervattiin kimröökillä tummennetulla tervalla Blylodhin aikaan kahteenkin kertaan, viimeksi 1848. Sisällä tehtiin lehterilaajennuksen lisäksi lattiaremonttia alttarin kohdalla. Alttarin allehan oli haudattu pitäjän merkkihenkilöitä ja ilmeisesti lattialankkuja jouduttiin irrottelemaan useampaankin kertaan. Alttarin lattia uusittiin ja maalattiin ruskeaksi siten, että että kuorin lattia maalattiin ruskealla öljyvärillä ja alttarin sisäpuolen lattia samalla maalilla, tosin vaaleammaksi sävytettyinä³¹. Öljymaalit tehtiin paikan päällä vernissasta, maalijauheesta, puutäpätistä ja serotiinista eli kuivikkeesta. Ruskeita sävyjä saatiin esim käyttämällä ruskeaa umbraa, poltettua terraa ja luonnon terraa. Maalijauheita sekoittamalla keskenään saatiin toivottava väri. Sävyä voitiin vaalentaa titaanivalkoisella ja tummentaa kimröökillä eli pikimustalla.

³⁰ www.rky.fi ja www.nastolan.seurakunta.fi

³¹ Asikkalan kirkonkokouspöytäkirjat, HMA IICa:1

Pitäjien merkkihenkilöillä oli tapana lahjoittaa kirkkoon rakennusosia ja irtaimistoa oman varallisuutensa mukaisesti. Asikkalan nuori seurakunta sai arvokkaan lahjan kenraalimajuri Henrik Lyralta kun tämä lahjoitti eläkkeelle siirryttyään 1862 oman synnyinseurakuntansa kirkkoon hovimaalari Robert Wilhelm Ekmanin 1855 maalaaman alttaritaulun 'Kristus ristillä'. Hän oli hankkinut taulun alunperin sijoitettavaksi Turun krenatööritark'ampujapataljoonan tiloihin, mutta lahjoittikin sen Asikkalaan. Henrik Lyra oli syntynyt Asikkalan pappilassa 1802, hänen isänsä varapastori Gabriel Lyra oli toiminut Asikkalan kappalaisena 1791-1808. Alttaritaulun leveys on 1,8 m ja korkeus 2,7 m. Uusi alttaritaulu ehti olla vanhassa kirkossa 30 vuotta, kunnes se siirrettiin nykyiseen tiilikirkkoon, jonne rakennettiin myös asianmukainen alttarikomero, jonka kehykset ovat kullatut ja taulun päällä Pyhän Kolminaisuuden kolmio auringonsäteineen.

'Kristus ristillä' hovimaalari R.W. Ekman 1855. Alttaritaulu Asikkalan nykysessä kirkossa.

Robert Wilhelm Ekman oli suomalaissyntyinen Taideakatemia kasvatti, joka palasi Keski-Euroopan opintomatkaltaan Tukholmaan, jossa hänet valittiin Taideakatemia jäseneksi ja hän sai kuninkaallisen hovi- ja historiamaalarin arvon. Ekman teki suurtyön kuvittamalla Kalevalaa, mutta teki myös mittavan uran alttaritaulujen maalaajana.³² Hovimaalari R. W. Ekmanin alttaritauluja on mm Helsingin vanhassa kirkossa, Turun ja Oulun tuomiokirkkoissa, Vantaan Pyhän Laurin ja Hattulan kirkkoissa sekä Heinolan kaupunkiseurakuntakirkossa, Kirkkonummen, Tyrvään ja Porin kirkkoissa. Elimäen ristikirkossa ollut Ekmanin alttaritaulu on siirretty Korian kirkkoon. Vimpelin 12-kulmaisessa kirkossa on Ekmanin toinen 'Kristus ristillä' -niminen alttaritaulu.

Varapastori Blylodhin aikana kirkko valkaistiin sisältä kalkkimaalilla.³³ Tällöin peittyivät ristikirkkoon 1690 seinien hirsipintoihin ja kattolautoihin maalautut Raamatun kuvitukset kalkkimaalin alle. Maalaukset lienevät kuluneet vajaan 300 vuoden aikana ja lehterien monet muutokset turmelivat näitä kirkkotaiteen upeita taideteoksia. Kerrotaan, että erään joulukirkon aikaan kosteus ja lämpötila nousi kirkossa niin paljon, että kalkkivelli alkoi valua seiniltä ja Raamatun kuvat ja enkelit sananmukaisesti ilmestyivät kirkkokansan eteen nähtäviksi. Millaisia nämä seinämaalaukset ovat, selviää tämän kirjoitussarjan seuraavista kirjoituksista kunhan Museoviraston muuton myötä Kansallisarkiston kokoelmat ovat taas kansalaisten käytettävissä.

Asikkalan ristikirkon sisäseinät ja katot maalattiin heti uutena 1690 täyteen Raamatun kuvitusta. Kirkko purettiin 1892 ja rakennustarpeita käytettiin uuden kansakoulun rakentamiseksi. Kuvassa enkelilautoja ja pasuunansoittajia Asikkalan kirkonkylän kansakoulun ullakon kattorakenteissa.

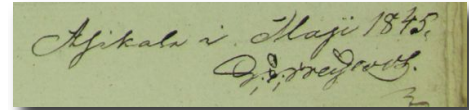

³² Aimo Reitala: Robert Wilhelm Ekman. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu

³³ Museovirasto, Topografinen arkisto, Asikkala-kansio: Appelgrenin kirje Nervanderille 24.5.1889

Gustaf Johan Bylodhin aikana³⁴:

- kirkon ja kellotapulin seinät maalattiin
- kirkon ikkunat ja ovet sekä kellotapulin ovet maalattiin
- kuorin ja alttarin lattia maalattiin ruskeaksi
- paanukatto tervattiin kahteen kertaan
- pappila perinpojaisesti korjattiin
- lehtereitä rakennettiin
- koulumestari palkattiin ja järjestettiin kirkossa rippikouluja
- kirkon sisäpintojen barokkimaalaukset ylimaalattiin kalkkimaalilla valkoiseksi
- Asikkalasta muodostettiin itsenäinen seurakunta 1848
- Hilliläntien varteen rakennettiin viljamakasiini 1850
- Henrik Lyran lahjoittama alttaritaulu sijoitettiin kirkkoon 1862

Asikkalan v. Hagi 1848
G. J. Bylodh

Varapastori Johan Gustaf Blylodhin allekirjoitus kalustoluettelossa toukokuussa 1845 ja hänen hautamuistomerkin alaosa Asikkalan hautausmaalla,

Asikkalan puinen ristikirkko punamullattuna.

Tapio Blåfield

Kuvat, piirrokset ja postikortit kirjoittajan, ellei toisin mainita.

³⁴ Asikkalan kirkonarkisto, Kirkonkokouspöytäkirjat 1837-1874, HMA IICa:2 ja Mäkelä 1980, s. 36-39